

TERDEGE : “Voort op het oude spoor.”

Tekst : Huib de Vries

Ds. D. Heemskerk: „Het verwijt van kuyparianisme aan ons adres mist elke grond”

Tot voor enkele maanden was hij een relatief onbekende dorpsdominee. Nu is ds. D. Heemskerk preses van de Hersteld Nederlandse Hervormde Kerk, en ziet hij zich geconfronteerd met een stortvloed van vragen en problemen. Toch twijfelde hij geen moment aan de juistheid van zijn stap. „Mij is sinds 1 mei alleen maar duidelijker geworden wat de nieuwe kerk voorstaat.”

Hij heeft net een brief van de ‘Commissie van bijzondere zorg’ van de PKN ontvangen, waarin hem is meegedeeld dat zijn dienstwerk in de Protestantse Kerk is beëindigd. En dat hij is losgemaakt van de hervormde gemeente van Garderen. Het eerste kan ds. D. Heemskerk billijken. „Ik heb nooit lid willen zijn van de PKN.” Het laatste heeft hem diep geraakt. „Ik ben hier door de kerkenraad beroepen om de eenheid te bewaren door de prediking van Schrift en belijdenis. Dat is ook altijd mijn begeerte geweest. Het is mij een vreugde dat wij na 1 mei nog steeds eensgezind mogen optrekken, helaas hebben slechts enkelen ons verlaten, op 1900 leden. Waar haalt de synode van de PKN het recht vandaan om mij los te maken van de gemeente?”

Inmiddels geeft u zelf leiding aan een synode. Wat betekent het om ineens preses van een nieuw kerkverband te zijn?

„Ik ging er min of meer van uit dat iemand die jarenlang de fakkel van het Comité tot Behoud van de Nederlandse Hervormde Kerk heeft gedragen, zou worden verkozen. Met die gedachte ging ik ’s morgens naar de classicale vergadering, waar ik werd afgevaardigd naar de synode. ’s Middags viel de verkiezing tot voorlopig preses. Dat was een complete verrassing.”

Een aangename of een onaangename?

„Aan de ene kant was er de verwondering dat ik het vertrouwen kreeg. Tegelijk zie je verschrikkelijk veel op je af komen, waartoe je in eigen kracht niet in staat bent. Het is niet iets wat je zoekt, het komt door Gods voorzienige leiding op je weg.”

Ineens stond u tevens schouder aan schouder met uw gereformeerde collega ter plaatse, die ook niet meeging de PKN in, en die werd verkozen tot preses van de Voortgezette Gereformeerde Kerken in Nederland. Heeft dat de relatie veranderd?

„Hoewel we op een aantal punten verschillend denken, was de relatie al goed. We hadden incidenteel contact en met een tweede feestdag kwam hij weleens bij me in de kerk. Opmerkelijk vind ik dat ook zijn eerste bezwaar tegen de PKN niet de kerkstructuur is, maar de plurale grondslag. Dat treft te meer als je ziet hoe relativerend de Gereformeerde Bond

daar nu over spreekt. De contacten met ds. Bijleveld zijn overigens niet intensiever dan voorheen. We houden elkaar op de hoogte van relevante zaken en daar blijft het bij. We hebben allebei de handen vol. De afgelopen tijd zijn we dag en nacht bezig geweest om alles een beetje te stroomlijnen. Daarbij komt nog de geweldige druk vanuit de synode van de PKN.”

Wat maakte een scheuring voor u onafwendbaar?

„De opheffing van de Nederlandse Hervormde Kerk, die we als een planting Gods zien. Om een kerk te stichten waar het gezag van het Woord van God op de tocht staat, door de invoering van belijdenisgeschriften die de Drie Formulieren van Enigheid op verschillende punten tegenspreken en ontkrachten. Het homohuwelijk laat zien hoe men met de grondslag omgaat. In de zittingen rond de inzegening van alternatieve samenlevingsvormen is dat overduidelijk naar voren gekomen. Het ‘Alzo spreekt de Heere’ is door de plurale grondslag van de nieuwe kerk krachteloos gemaakt. Je mag zeggen dat de grondslag van de PKN ‘naar jouw mening’ onschriftuurlijke zaken bevat, maar niet dat ze feitelijk onschriftuurlijke elementen bevat. Ieder moet in de Bijbel kunnen lezen wat hij of zij erin wil lezen.”

Was dat ook in de Hervormde Kerk al niet jaren het geval?

„In de praktijk helaas wel, maar je kon op meerdere vergaderingen collega’s terugroepen naar de grondslag. Ik heb dat meer dan eens gedaan, op grond van de bepaling: ‘De kerk weert al wat haar belijden weerspreekt’. Niet de plaatselijke gemeente, maar de kerk. Dat is mijn bezwaar tegen het zogenaamde ‘Convenant van Alblasterdam’. Daarmee is het gezag van het Woord voor de ganse kerk opgeheven. Je bent ermee tevreden dat de gemeente al wat haar belijden weerspreekt, kan weren.”

De grondslag is voor een kerk van essentiële betekenis. Veelzeggend vond ik de studie ‘Belijdenis en verbond’, destijds opgesteld op verzoek van het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond. Daarin is door deskundigen vanuit verschillende kring aangetoond dat niet het verbond, maar de belijdenis altijd fundamenteel is geweest voor de kerk der Reformatie. Ook na 1816.”

Waarop baseert u de gedachte dat de Hervormde Kerk niet alleen een planting Gods is, maar ook altijd zal blijven. Leren de Bijbel en de kerkgeschiedenis niet dat God een planting van Zijn hand ook weer kan uitrukken?

„Bij alles wat in de Hervormde Kerk is gebeurd, in al die honderden jaren, is een deel altijd trouw gebleven aan Schrift en belijdenis. Ondanks de stromen van Schriftgetrouwe kerkmensen die eruit zijn gegaan, door de aderlatingen van Afscheiding en Doleantie. Dat is een wonderlijk iets, waarin ik niet anders dan Gods trouwe zorg over deze kerk kan opmerken.

Ik ben van huis uit hervormd. Ruim 21 jaar geleden heb ik me bovendien als dienaar van het Woord met een eed van trouw verbonden aan Gods Woord, de Drie Formulieren van Enigheid en de Nederlandse Hervormde Kerk. Met vele anderen heb ik richting het moderamen van de synode altijd aangegeven dat die eed voor mij onopgeefbaar is. Daar werd overheen gewalst. Naar de synode toe werd gesuggereerd: ‘Die bezwaarden blaffen wel, maar

uiteindelijk gaan ze wel mee'. Daarin heeft men zich vergist."

Ook binnen de PKN begeert een aantal predikanten trouw te blijven aan Schrift en belijdenis.

„Met alle respect voor mensen die gemeend hebben deze keuze te moeten maken, hun situatie is fundamenteel anders dan die van voor 1 mei. Ze staan in een nieuwe kerk, met een nieuwe grondslag. De eerste presentatie van de nieuwe kerk, de recent gehouden Kerkendag van de PKN, bracht duidelijk aan het licht welke koers deze kerk begeert te gaan. Het was een multireligieus gebeuren, waarbij mensen zelfs konden kennismaken met de rituelen van andere religies. Krachtige protesten ben ik niet zo veel tegengekomen. In de Kerkendagen van de Hervormde Kerk zaten ook veel elementen die me verdriet deden, maar dit is voorheen nooit vertoond. Je moet wel met blindheid geslagen zijn, om te kunnen beweren dat de PKN bepaald niet minder gereformeerd is dan de Nederlandse Hervormde kerk."

De omstreden Leuener Konkordie en de Barmer Thesen zijn al in 1973 door de hervormde synode aanvaard? Was het eerlijk om heftig tegen die documenten te protesteren, toen ze een plek kregen in de grondslag van de PKN?

„De zonde van nalatigheid valt ons zeker aan te rekenen. We hebben geen enkele reden om ons te verheffen. Dat neemt niet weg dat er een verschil is. Deze documenten zijn nu verbonden aan de grondslag. Wordt zo'n kruispunt je opgedrongen door een synode die breekt met de bijbelse, gereformeerde grondslag, moet je de weg dan toch maar weer vervolgen, of moet je wederkeren? In bijbels licht meen ik het laatste."

Het merendeel van de hervormd-gereformeerde predikanten maakte de keuze anders. Bracht dat feit u niet in verwarring?

„Nog in 1997 zeiden 330 hervormd-gereformeerde predikanten dat ze de voorgestelde grondslag van de PKN voor God en hun geweten nimmer zouden kunnen aanvaarden. Ik heb er begrip voor als mensen zich door de plaatselijke situatie gedrongen voelen dat standpunt op te geven, om de gemeente bij elkaar te houden. Ik heb er geen begrip voor als men ons nu voor scheurmakers uitmaakt, terwijl we niet meer hebben gedaan dan vasthouden aan wat we eerder met zovele anderen hebben uitgesproken.

Ir. Van der Graaf heeft in alle toonaarden beweerd dat de grondslag van de PKN niet deugt. Hij zou nooit toestaan dat de Hervormde Kerk zou worden opgeheven. Nu zit hij in de 'Commissie van bijzondere zorg'. Uit liefde voor de kerk. Dan zeg ik: Liefde tot welke kerk? Tot de PKN, die het gezag van Gods woord op de tocht zet en het gereformeerde belijden ontkracht! Daar werkt hij nu actief mee aan het ontnemen van kerken aan hen die zijn eigen standpunt van weleer trouw zijn gebleven. Wie is er veranderd? Men leze zelf de stukken."

Volgens ds. Oosten, in vele opzichten een geestverwant van u, moet de betekenis van een kerkorde niet worden overschat. Na de invoering van het beruchte Reglement van 1816 kwam er ook weer een keer ten goede.

„De kerkorde is ondergeschikt aan het Woord, dat is helder. Dat is nu juist het grote verschil tussen 1816 en 2004. Bestuurlijk had in 1816 een breuk plaats in de historie van de Hervormde Kerk, maar niet wat het wezen betreft. Schrift en belijdenis bleven de grondslag. Het probleem is dat we nu een onbijbelse grondslag hebben en dat de kerkorde in de PKN

over het Woord heerst. De kerkorde schrijft voor hoe we met het Woord dienen om te gaan.”

De kerkorde van 1951 was ook geen schoonheid. Professor Severijn en ds. Zandt zijn er zelfs voor naar de rechter geweest. Wat beweegt de Hersteld Nederlandse Hervormde Kerk om met zo'n kerkorde door te gaan?

„We hebben gesteld dat we de Nederlandse Hervormde Kerk willen voortzetten. Dan heb je je vanzelfsprekend te houden aan de kerkorde van 1951. Daar zitten zeker elementen in waar wij bezwaren tegen hebben, maar het is geen plurale, ongereformeerde grondslag. We zouden onszelf ongeloofwaardig maken wanneer we direct een andere kerkorde gingen opstellen. Voorlopig houden we het bij die van 1951, om nieuwe moeilijkheden te voorkomen.”

Het is primair een kerkpolitieke keuze?

„Niet alleen. Er komt nu zo veel op ons af, dat we wel iets anders aan ons hoofd hebben. Krijgen we in de toekomst rust, dan zal ongetwijfeld ook naar de kerkorde worden gekeken.”

Welke verschillen ziet u tussen enerzijds 1834 en 1886 en anderzijds 2004

„De Afscheiding en zeker de Doleantie waren actieve daden. Dat was bij de scheuring van 2004 niet het geval. De PKN heeft zich, door haar initiatief om te komen tot een nieuwe kerk met een nieuwe grondslag, afgescheiden van de Nederlandse Hervormde Kerk. Wij voelen ons achtergelaten. Een ander verschil is dat Afscheiding en Doleantie de Hervormde Kerk een valse kerk noemden. Dat hebben wij nooit gezegd. Er was veel vals in deze kerk, maar ze was niet vals in haar grondslag. Dat maakte reformatie mogelijk. Christus bleef bij de tempel, ondanks de invloed van de vrijzinnige sadduceeën.”

Hervormd-gereformeerde predikanten die zijn meegegaan de PKN in voeren hetzelfde argument aan.

„Wacht even, Christus werd niet geroepen op een leer te aanvaarden waarin zijn eigen waarheid tot pluraal en twijfelachtig werd verheven. Ook de profeten is dat nimmer opgedrongen. Er was veel mis, maar de tempeldienst was niet gebaseerd op een onbijbelse grondslag.”

Hoe ziet u het feit dat u een amtelijke beslissing negeerde?

„Dat deden de apostelen ook, toen de hogepriester en het sanhedrin, de toenmalige synode, hen verboden te spreken in de enige naam. Men moet God meer gehoorzaam zijn dan mensen.”

U bestrijdt het standpunt van de synode van de PKN inzake de kerkelijke goederen. Is dat reëel, gezien het feit dat het een logisch voortvloeisel is van de hervormde kerkorde waaronder u zelf jarenlang hebt gediend?

„Buiten de classes om heeft de synode besloten dat wanneer de kerk tot fusie zou besluiten, deze beslissing alle gemeenten zou betreffen, inclusief de kerkelijke goederen. Daarbij heeft men geen enkele rekening gehouden met de vraag hoeveel gemeenteleden door een bepaalde afgevaardigde werden vertegenwoordigd. Elke stem woog even zwaar, ongeacht of de afgevaardigde tienduizend of vijftigduizend zielen vertegenwoordigde. Kunnen op zo'n

manier de goederen van gemeenten, die dat bezit zelf bijeen hebben gebracht en er honderden jaren rentmeester over zijn geweest, worden afgenomen?”

Dat lijkt inderdaad het geval te zijn.

„Met al wat in ons is zullen we ons daartegen verzetten.”

Is de gang naar de rechter een weg die je als kerk moet gaan?

„Niet voor persoonlijke geschillen, zegt de apostel Paulus, maar nu is ons kerkelijk voortbestaan als gemeente in het geding. Toen dezelfde Paulus op een gegeven moment kon kiezen tussen de kerkelijke rechter in Jeruzalem en de keizer, koos hij voor de keizer. Omdat de kerkelijk rechter zo bevooroordeeld was, dat uit die hoek geen recht viel te verwachten. Voor mezelf zal ik niet naar de rechter gaan. Als ik met m'n gezin naar een rijtjeshuis moet, het zij zo. Maar als men ons de kerk waarin de hervormde geslachten van Garderen eeuw in, eeuw uit zijn samengekomen wil ontnemen, dan zal ik me tot het uiterste verzetten. In de hoop dat de rechter rekening zal houden met zaken als redelijkheid en billijkheid, begrippen die voor de synode van de PKN volkomen vreemd zijn. In plaatsen waar het deel van de gemeente dat niet meeding de PKN in en het deel dat wel meeding in goed overleg gebruik maken van het kerkgebouw, zet de 'Commissie van bijzondere zorg' de zaak nu op scherp.”

Wat doet het u dat voormalige geestverwanten nu in het andere kamp staan?

„Hun kerkelijke gang vind ik onbegrijpelijk, over hun geestelijke staat wil ik niet oordelen. Zelfs Lot, die om geldelijk voordeel naar een goddeloze stad trok, werd door de apostel Petrus getekend als een rechtvaardige, die zijn ziel daar dag en nacht heeft gekweld. Ik ben niet geroepen om harten te oordelen. Ik ben wel geroepen het fundament van de kerk waarin ik dien te oordelen. Daarbij valt niet te ontkennen dat door zo'n scheuring verwijdering optreedt tussen mensen die voorheen nauw aan elkaar verbonden waren.”

Omgekeerd zie je nu mensen samenwerken die voorheen nooit op elkaars kansel zouden staan.

„Er zijn duidelijk accentsverschillen binnen de Hersteld Nederlandse Hervormde Kerk, dat zullen we ook niet ontkennen. Maar die staan in geen verhouding tot dat wat ons bindt. Ik ben zelf ook verwonderd over de harmonie die tot nu toe bestaat. Kenmerken is dat 'Het gekrookte riet' is opgeheven. Als kerkenraad van Garderen hebben we afgesproken dat alle predikanten van de Hersteld Nederlands Hervormde Kerk bij ons in principe kunnen preken.”

Verwacht u dat de harmonie blijft bestaan als de gemeenschappelijke vijand wegvalt?

„Ik ga geen profetieën uitspreken, maar tot nog toe is er geen enkel teken dat erop wijst dat we uit elkaar gedreven zullen worden. Het is mijn gebed dat de eensgezindheid bestendig mag blijven.”

De geschiedenis kent sinds 1834 geen voorbeeld van een scheuring die niet tot een volgende scheuring leidde.

„Dat valt helaas niet te ontkennen. Je kunt alleen maar bidden of God het verhoedt. Meer kan ik niet met die wetenschap. Je kunt toch niet uit vrees voor een nieuwe scheuring

meedoen aan de grootste afscheiding aller tijden. De vorming van de PKN kan ik niet anders zien.”

De afgescheidenen zagen zich genoodzaakt een eigen theologische opleiding op te zetten. Volgt de Hersteld Nederlandse Hervormde Kerk dat voorbeeld?

„Er is een commissie ingesteld die op dit punt onderzoek gaat verrichten. Het stichten van een eigen universiteit is niet haalbaar. Wel staan we op het standpunt, in de lijn van onze oudvaders, dat voor predikanten een academische theologische opleiding vereist is.”

Er komt geen ruimte voor erudiete oefenaars?

„Nee, dat is niet de lijn die ons voor ogen staat. Alleen zij die preekbevoegdheid hebben, kunnen voorgaan. Er is al een ‘Commissie van opleiding’, er komt ook een ‘Commissie van toelating’.”

Bij de laatste commissie moet aan een soort curatorium worden gedacht?

„Dat woord gebruiken we bewust niet. Wij achten ons niet geroepen tot een beoordeling van het innerlijk. Het onderzoek zal zich beperken tot leer, leven en drijfveren van de persoon die zich aanmeldt. Overigens is nog heel veel niet uitgekristalliseerd. Er is ons verweten dat we op 1 mei van alles een blauwdruk gereed hadden liggen. Dat was absoluut niet het geval. Het verwijt van kuyperianisme aan ons adres mist elke grond. Natuurlijk moest je vooraf wel wát regelen. Was het op 1 mei een grote puinhoop geworden, dan hadden dezelfde mensen geroepen: ‘Zie je wel, dat ze helemaal niets klaarmaken’. Regel je het hoogstnoodzakelijke, dan ben je een scheurmaker. De PKN is veertig jaar bezig met voorbereiden, bij ons is een paar weken al te veel.”

Verwacht u dat de Hersteld Nederlandse Hervormde Kerk op termijn zal samengaan met afgescheiden kerken?

„Voorlopig hebben we genoeg aan de omstandigheden waarin we ons bevinden. We zullen nu helder en duidelijk neer moeten zetten wat we voorstaan. Ieder die zich op dezelfde grondslag wenst te bewegen, is van ganser harte welkom. Nuchter bezien moet je wel vaststellen dat een aantal afgescheiden kerken zich zo goed heeft georganiseerd, dat ze waarschijnlijk weinig behoefte aan toenadering hebben. Die zou in eigen kring voor onrust kunnen zorgen. Ik kan trouwens goed begrijpen dat mensen de ontwikkelingen eerst eens op afstand willen volgen. Het zou al groot zijn als men de Acte van Afscheiding en Wederkeer nog eens een keer door zouden willen lezen.”

Hebt u zich sinds 1 mei wel eens afgevraagd of uw stap de juiste was?

„Alles wat er is gebeurd, snijdt ontzettend diep in, maar ik zou niet anders kunnen. Mij is sinds 1 mei alleen maar duidelijker geworden wat de nieuwe kerk voorstaat. De Kerkendag sprak wat dat betreft duidelijke taal.”

<http://www.kerkrecht.nl/main.asp?pagetype=Pagina&item=481&subitem=>